

JAARVERSLAGGEVING: EEN NIEUW RAPPORT

door J. M. Vecht

In 1955 verscheen onder de titel „Het jaarverslag” een rapport van de Commissie Jaarverslaggeving van de vier Werkgeversbonden, waarin een aantal aanbevelingen werd neergelegd omtrent de normen waaraan een verantwoorde jaarverslaggeving in moderne zin zou moeten voldoen.

Het zou overdreven zijn te beweren, dat de zeven jaren die sindsdien zijn verlopen, „zeven vette jaren” zijn geweest in die zin, dat onder invloed van het genoemde rapport die periode een „hausse” aan verantwoorde verslaggeving zou hebben vertoond. Wel mag men aannemen, dat van de aanbevelingen van de Commissie Jaarverslaggeving althans zoveel is uitgegaan dat door een steeds groter wordend aantal ondernemingen ernstig naar wegneming van de meest spectaculaire tekortkomingen op dit gebied is gestreefd. Daarover straks iets meer. Zeker is wel dat men, indachtig aan het aloude „hameren op hetzelfde aambeeld”, nog immer behoefte heeft aan een hernieuwde bezinning op enkele grondregels van moderne jaarverslaggeving. Onder „men” kan dan in dit verband worden verstaan: ieder, die met het verslag van de moderne vennootschap te maken heeft, waar men dan onzerzijds de drukkers en zetters bij mag insluiten!

Het moet dan ook een goede gedachte worden genoemd van de Raad van Nederlandse Werkgeversbonden, om wederom, ditmaal in een geschrift van wat breder allure, de moeilijke kwestie van de jaarverslaggeving aan de orde te stellen.

Het onlangs (juli 1962) verschenen rapport is getiteld: „verslaggeving verantwoording en voorlichting door de besturen van naamloze vennootschappen” (zonder komma’s of hoofdletters in de titel, misschien om de moderne aanpak te onderstrepen!) en is, als men het kleinere lettertype in aanmerking neemt, ruwweg driemaal zo omvangrijk als de publicatie van 1955. Wanneer wij hier een poging ondernemen dit rapport aan een korte bespreking te onderwerpen, geschiedt dit vanuit de gedachte dat het nuttig zou kunnen zijn vast te stellen of, en zo ja, in welke mate, de opvattingen uit 1955 zijn verdiept en uitgebouwd dan wel omgebogen. Dat is één kant van de zaak. Men zou zich namelijk ook kunnen afvragen in hoeverre men in de praktijk van de verslaggeving stil is blijven staan bij de jaren voor 1955 en in hoeverre dan ook dezelfde medicijn, als in 1955 nodig werd geacht, ook voor het heden voorgeschreven moet worden.

Het „ten geleide” van het rapport stelt dat het feit, dat de jaarverslaggeving de laatste tijd meer in de actualiteit is gekomen, aanleiding tot het entameren van een nieuw rapport is geweest. De inleiding van het rapport preciseert een en ander nader: de aandrang naar herziening van de wettelijke voorschriften op het stuk van de verslaggeving van naamloze vennootschappen, van verschillende zijden geuit, leidde tot het instellen door de Raad van Werkgeversbonden van een Commissie Jaarverslaggeving. Deze had tot taak na te gaan of het aanbeveling verdiende nieuwe richtlijnen op te stellen met betrekking tot de jaarverslaggeving van industriële naamloze vennootschappen, met name in het licht van de huidige problematiek rondom de structuur en rechtsvorm van de onderneming. Naar onze mening is het een wat minder gelukkige gedachte geweest deze bekende problematiek bij het thema van de jaarverslaggeving te betrekken. Primo zou het uitwerken van een dergelijke opdracht heel wat meer ruimte en diepgang nodig hebben gemaakt dan in ruim 50 bladzijden aanwezig respectievelijk mogelijk was. Maar

bovendien zou ten onrechte de indruk kunnen worden gewekt dat de jaarverslaggeving een van de belangrijkste facetten uitmaakt van die, welke betrekking hebben op de herziening van het vennootschapsrecht. Om tot een andere mening te komen behoeft men het vrijwel simultaan met het rapport van de Commissie Jaarverslaggeving verschenen rapport van de Prof. Teldersstichting, „Open ondernemersschap” maar door te bladeren, om nog van dat van de Wiardi Beckmanstichting te zwijgen.

Alle opmerkingen, die dan ook betrekking hebben op het veld buiten dat van de jaarverslaggeving, en die vooral geconcentreerd zijn in het eerste deel van het rapport, getuigen naast de weliswaar zorgvuldige formulering van een beknoptheid, die in dit kader weliswaar nodig, maar voor deze belangrijke vraagstukken toch minder gewenst lijkt.

Wij volstaan hier met het geven van enkele voorbeelden. In hoofdstuk 1 wordt op pagina 9 een onderscheid gemaakt tussen de „verantwoording” en de „voorlichting” door het bestuur van een n.v. De Commissie hanteert hier zuiver juridische maatstaven, hetgeen haar goed recht is, mits men dan maar inziet dat de conclusie, dat „dus” de vennootschapsleiding geen rekening en verantwoording zou zijn verschuldigd aan het „publiek”, respectievelijk aan bepaalde maatschappelijke groepen, andere dan aandeelhouders, een juridische conclusie is, die bedrijfs-economisch niet houdbaar is. Wij prefereren hier de visie van wijlen *Prof. Dr. N. J. Polak*, die indertijd schreef ¹⁾: „De waardering van den gang van zaken door de publieke opinie is van doorslaggevend gewicht, vandaar dat met die publieke opinie te allen tijde moet worden rekening gehouden. Zij is de hoogste macht in de naamlooze vennootschap, naar haar wordt de geheele bedrijfspolitiek gericht. *Paradoxaal uitgedrukt: de naamlooze vennootschap wordt beheerscht door hem, die geen aandeelhouder is, maar het wellicht zou willen worden.*”

De Commissie gebruikt deze zuiver juridische terminologie om in hoofdstuk IV op blz. 23 op te merken, dat bij ontstentenis van een dergelijk recht op rekenschap het creëren in het vennootschapsrecht van een formele waarborg voor het publiek in het algemeen daarom (!) niet op zijn plaats is. Hier ter plaatse willen wij daar niet verder op ingaan maar het is duidelijk dat wij, het accent anders leggend dan de Commissie, de conclusie althans op de gegeven gronden niet kunnen delen.

Op dezelfde pagina (23) wordt gesteld dat op grond van de betekenis van de „trapsgewijze verantwoording” er geen reden bestaat om het toezicht op de verslaglegging op te dragen aan een nieuw te creëren orgaan, vennootschapskamer geheten. Het zij zo. Die „trapsgewijze verantwoording” is echter blijkens pagina 14 een aantal factoren die het afleggen van rekening en verantwoording alsmede het geven van voorlichting aan inhoud hebben doen winnen. Hieronder vallen factoren als de accountantscontrole, het toezicht door Commissarissen, het oordeel van de pers, de aandeelhoudersvergadering, het enquêterecht en het jaarverslag als sluitstuk. Of deze factoren zonder meer de noodzaak uitsluiten een nieuw controlerend orgaan in te stellen valt niet zonder nader onderzoek uit te maken. Men mist helaas in het rapport een nadere uitwerking van de mate waarin deze „trapsgewijze verantwoording” voor verdere uitbreiding en/of betere functionering vatbaar zou moeten zijn.

Met deze voorbeelden willen wij korthedshalve volstaan, om over te gaan tot

¹⁾ *Prof. Dr. N. J. Polak*, „Atavismen in en om de Naamlooze Vennootschap”, Amsterdam 1931, pag. 20. Cursivering van ons.

een bespreking van de materie welke in het rapport betrekking heeft op de problemen van de jaarverslaggeving. Deel II van het rapport is hieraan gewijd. In de inleiding hiervan geeft de Commissie aan dat in tegenstelling tot het rapport-1955 thans verschillende aanbevelingen anders werden geformuleerd, enkele onderwerpen wat nader konden worden uitgewerkt en nieuwe aanbevelingen werden opgenomen. Vanzelfsprekend wordt daarbij duidelijk aangegeven dat het slechts gaat om het geven van *indicaties* omtrent de wijze waarop een verantwoorde verslaglegging is te realiseren. De aanbevelingen zijn overigens vooral afgestemd op industriële naamloze vennootschappen.

Opmerkelijk is, dat de in het rapport-1955 op blz. 8 voorkomende „Algemene eisen” thans niet zijn overgenomen. Deze betroffen een bondige, in 4 punten uitgewerkte, formulering van het „getrouwe beeld”, dat het jaarverslag aan aandeelhouders en anderen van de gang van zaken in de onderneming dient te geven. Thans wordt (op blz. 25 en blz. 30) als doel van het jaarverslag genoemd: „. dat de winst- en verliesrekening een inzicht geeft in grootte en samenstelling van de in de onderneming gedurende het verslagjaar behaalde resultaten en dat de balans een beeld verstrekt van de grootte en samenstelling van het vermogen en van de kapitaalcomponenten, waarin dit vermogen is geïnvesteerd.”

Vervolgens worden nog enige algemene opmerkingen in verschillende paragrafen gemaakt over de toelichting op de jaarrekening, vergelijkende cijfers, mutaties in het eigen vermogen, waarderingsgrondslagen, reserves, voorzieningen, geheime en stille reserves, winstbepaling en -bestemming, p.m.-rechten en verplichtingen en de geconsolideerde jaarrekening. Nieuw in deze reeks is het paragraafje over de „mutaties in het eigen vermogen” (1.4, blz. 31), dat er voor pleit om vermogensmutaties, die naar hun aard niet op de winst- en verliesrekening thuishoren per vermogensrekening in de toelichting bij de jaarrekening te specificeren. Dat men die mutaties niet meer over de resultatenrekening wenst te laten lopen, maar geheel in de sfeer van het vermogen wil laten spelen, achten wij op zichzelf niet van grote betekenis.

Voor wat betreft de waarderingsgrondslagen was men er in 1955 (blz. 11) van overtuigd, „dat afschrijving op basis van vervangingswaarde nodig is voor een zuivere winstbepaling, aangezien anders het gevaar ontstaat, dat de onderneming financieel wordt uitgehold.” In de versie van het rapport-1962 (blz. 32) dringt de Commissie met klem aan op een waardering en resultatenberekening „op bedrijfs-economisch juist te achten wijze, hetgeen in vele gevallen zal betekenen, dat de vervangingswaardegedachte in enigerlei vorm moet worden toegepast.” Het lijkt wel of hier een zekere verzwakking t.o.v. het standpunt-1955 wordt bedoeld.

In dezelfde paragraaf wordt voorts, evenals in 1955 (blz. 10) gewezen op de noodzaak de latente belastingverplichtingen (onder Voorzieningen) op te voeren.

Over „geheime en stille reserves” (1.7., blz. 33/34) drukt men zich positiever uit dan in het rapport-1955 (blz. 9) het geval was. Daar heette het „de Commissie acht deze reserveringen slechts aanvaardbaar binnen zodanige grenzen, dat het getrouwe beeld van de samenstelling van het vermogen en het resultaat niet wordt vertroebeld.” En voorts: „er kunnen zich omstandigheden voordoen, dat reserveringen nodig zijn om latente risico's op te vangen, bijvoorbeeld bij te verwachten conjunctuurveranderingen. In dergelijke gevallen kan het vormen van „stille reserves” gemotiveerd zijn naast de hierna genoemde voorzieningen.” In het rap-

port-1962 stelt de Commissie echter „dat dergelijke reserveringen bedrijfs-economisch niet meer aanvaardbaar zijn . . .”

Hetgeen over vergelijkende cijfers en het verschil tussen reserves en voorzieningen wordt opgemerkt, is vrijwel hetzelfde als in 1955 werd betoogd, wat niet wegneemt dat het alleszins nuttig is van deze materie kennis te nemen. Merkwaardig is overigens wel, dat in de schema's I en II (van Balansen) geen kolommen voor vergelijkende cijfers zijn opgenomen, in tegenstelling tot de in 1955 gepubliceerde schema's.

Nieuw is weer het paragraafje over „winstbepaling en winstbestemming” (1.8., pag. 34/35), waarin wij vooral toejuichen de opmerking betreffende de noodzaak het voorstel tot winstverdeling op zodanige wijze in het verslag op te nemen, dat belanghebbenden in staat zijn een vergelijking te maken met de desbetreffende statutaire bepalingen.

Over de „p.m.-rechten en -verplichtingen” wordt (blz. 35) wat meer uitgeweid dan in 1955, waar 3 regels aan dit onderwerp werden besteed (blz. 16). Eveneens is het onderwerp „geconsolideerde jaarrekening” (1.10, blz. 35/36) ruimer behandeld, een interessante paragraaf, waarin plotseling het „getrouwe beeld” uit 1955 opduikt. Gezien de gevarieerde lezerskring, die ongetwijfeld van het rapport zal kennisnemen had de term „proportionele consolidatie” wellicht toegelicht moeten worden.

In het aan de balans gewijde tweede hoofdstuk worden de desiderata van 1955 herhaald, zij het in uitgebreidere vorm, zich ook meer lenend voor overdenking en overweging. Veel van het schematische, dat eigen was aan de opzet van 1955, is thans weggenomen.

De vele paragrafen die gewijd worden aan de balansposten bevatten veel leersaams. Vooral valt op het uitgebreide stuk over de „deelnemingen” (blz. 38) die in 1955 wat stiefmoederlijk werden behandeld. Ook aan het „aandelenkapitaal” en de „overige componenten van het eigen vermogen” (blz. 41/42 en blz. 42 resp.) wordt de nodige aandacht gewijd. Al wordt het niet met name gezegd, het blijkt dat de suggesties van collega *Foppe*²⁾ uit 1956 om de ingekochte eigen aandelen van het „eigen vermogen” af te trekken door de Commissie worden gevolgd.

Hoofdstuk 3, handelend over de „winst- en verliesrekening”, geeft eveneens behatenswaardige opmerkingen, waarbij opvalt, dat t.a.v. het vermelden van omzetcijfers wordt opgemerkt, dat „de nog steeds gehoorde bezwaren, dat het vermelden van omzetcijfers nadelig zou zijn i.v.m. de concurrentie, slechts in weinig gevallen als steekhoudend kunnen worden beschouwd.” Voor de gevallen waar dit toch op overwegende bezwaren zou kunnen stuiten adviseert de Commissie het gebruikmaken van indexcijfers. Wij achten een en ander positiever gesteld dan in 1955 en menen dat de Commissie terecht een dergelijke uitspraak heeft gedaan, zonder andere alternatieven uit te sluiten.

De laatste drie hoofdstukken over het bestuursverslag, de accountantsverklaring en het pre-advies van Commissarissen bevatten weinig opmerkelijks, of het moest zijn het oordeel van de Commissie dat het doel van het jaarverslag het opnemen van een accountantsverklaring met zich meebrengt. Dat zal velen uit het hart zijn gegrepen.

Een rapport als het onderhavige is vooral belangrijk, omdat de moderne termi-

²⁾ *H. H. M. Foppe*, „De verslaglegging door Naamloze Vennootschappen”, m.a.b. maart 1956 no. 3, pag. 136.

nologie en moderne opvattingen over jaarverslaggeving op een prettige, leesbare en op een in alle opzichten verantwoorde wijze onder een grote kring van belangstellenden - ondernemers, financiële pers, aandeelhouders, studerenden, opleiders enz. - worden gebracht.

Nog in een ander opzicht is een dergelijk rapport van groot belang. En wel om, zoals in het „ten geleide” wordt gesteld, een bijdrage te leveren aan de praktijk van verslaggeving. Wat dit betreft menen wij, dat het wellicht langzamerhand nuttig zou kunnen zijn, indien eens in commissoraal verband werd onderzocht in welke mate we nu met de jaarverslaggeving opgeschoten zijn sinds 1955, maar mede in welke mate er - aan de hand van een aantal jaarverslagen van een representatief te achten aantal en soort van ondernemingen - nog wordt tekortgeschoten. Niet, om vermanend de vinger op te heffen tegen diegenen, die zich nog niet voegen in de rij van de op verslaggevingsgebied „geslaagden”. Maar wel om er lering uit te trekken. De verkregen feiten uit de onderzochte jaarverslagen zouden dan geordend kunnen worden op een wijze zoals bv. geschiedt in de Amerikaanse publicatie over „Accounting Trends and Techniques”, al behoeft het niet zo uitgebreid te geschieden.

De Raad van Werkgeversbonden, tenslotte, heeft de hoop uitgesproken dat het rapport een bijdrage tot een openbare discussie op het gebied van de verslaggeving zal worden. Wij sluiten ons daarbij graag aan; dit artikel moge mede een stimulans daartoe zijn.